

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

KLAVDIJA BIZJAK

Slepota v slovenski mladinski književnosti

Diplomsko delo

Mentor: izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol

Univerzitetni študijski program
prve stopnje: Slovenistika

Ljubljana, 2014

Zahvala

Hvala profesorici dr. Mateji Pezdirc Bartol, ki mi je svetovala in pomagala pri izdelavi diplomske naloge.

Hvala sošolkam, ki so mi vedno z veseljem priskočile na pomoč in so odločilno pripomogle, da so bila ta tri leta študija zares lepa in nepozabna.

Hvala mami in atiju, ki sta mi omogočila študij in me vedno podpirala pri mojih odločitvah. Hvala sestri, ki mi je vedno prisluhnila in z veseljem delila nasvete. Hvala, ker ste z menoj v vsakem trenutku, in da ste verjeli vame.

IZVLEČEK

Slepota v slovenski mladinski književnosti

V diplomski nalogi je predmet obravnave slepota pri mladinskih junakih v slovenski mladinski književnosti. Naloga prikazuje, kako se motiv slepote spreminja v slovenskih mladinskih delih v 20. in 21. stoletju, kako se mladostniki soočajo s slepoto in kako jih sprejema družba. Motiv slepote je obravnavan na daljših mladinskih besedilih, in sicer na pripovedi, povesti in romanih. Slepota je prisotna v naslednjih analiziranih besedilih: Josip Vandot: *Kekec na volčji sledi*, Miško Kranjec: *Povest o dobrih ljudeh*, Aksinja Kermauner: *Berenikini kodri*, *Orionov meč*, *In zmaj je pojedel sonce* and Nejka Omahen: *Temno sonce*. Naloga vsebuje interpretativno in primerjalno analizo, podrobno obravnavo motiva slepote ter umešča obravnavana dela v literarni sistem. V literarnih delih opazimo, da imajo mladostniki s slepoto težave pri osnovnih življenjskih dejanjih, se v družbi težje znajdejo ter lahko doživijo pozitiven in negativen odnos okolice.

Ključne besede: slovenska mladinska književnost, mladinska realistična proza, motiv slepote

ABSTRACT

Blindness in Slovene young-adult literature

The purpose of this thesis is to research motif of blindness at young-adults in Slovene young-adult literature. I want to show how motif of blindness varies in 20th and 21th century in Slovene young-adult literature, how adolescents are faced with blindness and how the society accepts them. Motif of blindness is discussed in longer young-adult literature through the story, tale and novels. Blindness is present in the following analyzed texts: Josip Vandot: *Kekec na volčji sledi*, Miško Kranjec: *Povest o dobrih ljudeh*, Aksinja Kermauner: *Berenikini kodri*, *Orionov meč*, *In zmaj je pojedel sonce* in Nejka Omahen: *Temno sonce*. My thesis contains interpretative and comparative analysis, detailed consideration of blindness and places considered works in the literary system. In those literature works we can see that young people with blindness have difficulties with basic life actions. In the society they have more problems to find themselves and might experience positive and negative perception of surrounding area.

Key words: Slovene young-adult literature, young-adult realistic prose, motif blindness

KAZALO

1. UVOD.....	6
2. SLOVENSKA MLADINSKA DELA.....	7
2.1. Josip Vandot: <i>Kekec</i>	7
2.2. Miško Kranjec: <i>Povest o dobrih ljudeh</i>	9
2.3. Aksinja Kermauner: <i>Berenikini kodri</i>	12
2.4. Aksinja Kermauner: <i>Orionov meč</i>	16
2.5. Aksinja Kermauner: <i>In zmaj je pojedel sonce</i>	17
2.4. Nejka Omahen: <i>Temno sonce</i>	20
3. PRIMERJAVA MOTIVA SLEPOTE V SLOVENSКИH MLADINSКИH DELIH.....	24
4. ZAKLJUČEK.....	27
5. POVZETEK.....	28
6. BIBLIOGRAFSKI SEZNAM.....	29
6.1. Viri.....	29
6.2. Literatura.....	29

1. UVOD

Cilj diplomske naloge je poiskati vsa slovenska mladinska dela, ki vsebujejo motiv slepote. Želela sem raziskati, ali je ta motiv sploh prisoten v slovenski mladinski književnosti, kateri avtorji so se odločili za uporabo tega manj pogostega motiva in kako se motiv kaže v literarnih delih. Cilja moje raziskave sta opis slepih oziroma slabovidnih literarnih oseb in ugotoviti ključne značilnosti, ki se pojavljajo pri protagonistih. Vsi protagonisti obravnavanih literarnih del so mladostniki, zato sem želela raziskati, kakšno je njihovo življenje, zakaj je pri osebah sploh prišlo do slepote, kako se soočajo s svojim stanjem, kakšen je odnos družbe do slepih oseb in nasprotno kakšen odnos imajo slepi z ostalimi. Naloge sem se lotila tako, da sem najprej poiskala ustrezna mladinska literarna dela, nato sem vsako delo analizirala, kasneje pa sem se osredotočila še na skupne značilnosti in razlike slepih literarnih oseb, ki se pojavljajo v obravnavanih mladinskih delih. Mladinska literarna dela sem izbrala po natančnem pregledu Priročnikov za branje kakovostnih mladinskih knjig, ki jih izdaja Mestna knjižnica Ljubljana. Pregledala sem vse priročnike od leta 1998, ki vsebujejo sezname vseh kakovostnih literarnih del, ki so izšla do takrat, do leta 2013. Pri izbiri literarnih del iz starejših obdobjih so mi svetovali in pomagali tudi knjižničarji na mladinskem oddelku. Med iskanjem primernih literarnih del sem našla več del, ki vsebujejo motiv slepote, vendar so bile med njimi tudi slikanice in literarna dela, primerne za otroke, ki obiskujejo prve razrede osnovne šole. Vendar sem za svojo raziskavo izbrala samo dela, ki so namenjena mladostnikom med štirinajstim in osemnajstim letom, torej mladim, ki so na prehodu iz osnovne v srednjo šolo. Izbrana literarna dela so: Josip Vandot: *Kekec na volčji sledi*, Miško Kranjec: *Povest o dobrih ljudeh*, Aksinja Kermauner: *Berenikini kodri*, *Orionov meč*, *In zmaj je pojedel sonce* in Nejka Omahen: *Temno sonce*. Vsa obravnava dela pripadajo realistični pripovedni prozi. Motiv slepote je dokaj redek motiv, ki se pojavlja v slovenski mladinski književnosti, zato na to temo še ni večjih strokovnih obravnav in ugotovitev. V zadnjih letih se pojavlja več omemb motiva v povezavi s socialno-psihološkim mladinskim romanom, kjer se slepota omenja v povezavi s temo bolezní v romanih. O tem je pisala tudi Dragica Haramija v članku *Sodobni slovenski socialno-psihološki mladinski roman*, kjer je v sklopu teme bolezní omenila romana *Bereniki kodri* in *Orionov meč* avtorice Aksinje Kermauner. O Aksinji Kermauner je Haramija pisala tudi v članku *Mladinska dela Aksinje Kermauner*, kjer je predstavila in izpostavila motiv slepote v njenih delih. O njej in njenem delu je podrobneje

pisala še v delu *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Niso pa na to temo še napisali obsežnejšega strokovnega dela, zato sem to želela raziskati v diplomski nalogi.

2. SLOVENSKA MLADINSKA DELA

V območje realistične mladinske proze uvrščamo besedila, kjer se tekstualna resničnost giblje v okviru izkustveno preverljivega sveta. Osredotoča se na problematiko otrok in mladine v njihovem realnem okolju. V nadaljevanju bom pisala o odraščajočih mladostnikih, ki so na prehodu v svet odraslih in se soočajo s slepoto oziroma slabovidnostjo. Predstavila bom avtorje in njihova izbrana dela, prav tako bom opozorila na povezavo med avtorjevim življenjem in literarnim delom. Predstavila bom dve starejši deli, ki sta nastali pred letom 2000, nato pa še štiri dela, ki so del sodobne mladinske književnosti in se uvrščajo med socialno-psihološke mladinske romane.

2.1. Josip Vandot: *Kekec*

Josip Vandot, slovenski mladinski pisatelj, se je rodil 15. januarja 1884 v Kranjski Gori in umrl 11. julija 1944 v Trnjanski Kuti. Mladost je preživel na Gorenjskem, gimnazijo pa je obiskoval v Novem mestu. Kasneje se je za nekaj časa vrnil na Gorenjsko, kjer se je ukvarjal s kmetijstvom in pastirstvom. Od številnih črtic in povesti sta pred 1940 izšli samo dve knjižni zbirki, med njimi tudi *Kekec iz naših gora* (1936). Po smrti so bile objavljene ostale tri povesti o Kekcu – *Kekec nad samotnim breznom* (1952), *Kekec na volčji sledi* (1957) in *Kekec na hudi poti* (1965), ki so bile kasneje združene v knjigo *Kekčeve zgodbe* (1969). Vandot je v poeziji je najraje opisoval gorsko naravo in planinsko življenje, v povestih pa je segal v pravljичni svet Gorenjske, posebej okoli svojega rojstnega kraja. Motive je črpal iz ljudskega izročila in iz planinskega sveta. (<http://www.gorenjci.si/osebe/vandot-josip/452/>, (18. 5. 2014), <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi761401/>, (18. 5. 2014). Vpliv domačega gorenjskega okolja je opazen tudi v obravnavanem delu *Kekec na volčji sledi*, ki je izšel leta 1957. Vandot nas ves čas opozarja na lepoto Gorenjske, opisuje naravo in gore, v okolici katerih prebivajo literarni liki. »Lepo je bilo tisto jutro, lepo, da se je človek kar čudil.

Z veselega neba se je smejala poletno sonce in sneg na visokih snežnikih se je blestel kakor še nikoli.« (Vandot 1995: 64) Delo je planinska pripoved, saj gre za krajše nezahtevno pripovedno besedilo, ki se dogaja v planinah, natančneje v Julijskih Alpah. V zgodbi se pojavljajo čudežna bitja, kot so vila Škrlatica in Pehta, ki živita že več kot sto let in sta sposobni nerazložljivih dejanj. Hladnik je v spremni besedi opozoril tudi na podobnosti s pravljico. Pojavljajo se pravljичni okraski, število tri, hkrati je vidna tudi podobnost v zgradbi dogajanja. Junak se odpravi od doma, hudobno bitje ugrabi princesko, junak jo reši in se bojuje s sovražnikom, nato pobegne in se srečno vrne domov ter se poroči s princesko. Razlika je samo v tem, da je tokrat junak otrok in ne princ, da je princesa mlado dekle in se zato še ne moreta poročiti. (Vandot 1981: 230–232) Pripovedovalec v besedilu je tretjeosebni in vsevedni. Za predmet raziskave je pomembna že od rojstva slepa Mojca, mlada deklica s črnimi kodrastimi lasmi, ki ji prosto padajo na ramena. Mojca ni glavna literarna oseba tega dela, vendar je ključna za dejanja protagonista Kekca, ki ji želi pomagati. Bila je bledega obraza in modrih oči, v katerih ni bilo nobene živahnosti in življenja. Kljub svoji drugačnosti je pridna in prijazna deklica, ki živi v ljubeči družini. V življenju je njeno največje veselje petje. Nad novico o njeni slepoti je bil presenečen celo Kekec. »Ne čudi se, Kekec! Mojca je sirota – Mojca je slepa ...« (1995: 23) Zaradi slepote se je Mojca smilila mnogim ljudem, ki so ji želeli pomagati. V Kekcu se je prebudilo sočutje in želja, da bi Mojci polepšal življenje. V žalostnih trenutkih ji je obljubil, da ji bo nabral mežikeljnov in ji zapel najlepšo pesem, da se bo lahko ponovno smejala. Skupno petje z njim ji je predstavljalo veliko veselje in zadovoljstvo. Nad Kekcem je bila Mojca navdušena, saj je bila očarana nad njegovim petjem, prav tako pa tudi nad njegovim pogumom, v njem je videla junaka. »"Kekec, Kekec!" je rekla. "Ti si res pogumen – saj sem dejala, da si strašno pogumen ..."« (1995: 59) Kekec je želel Mojci pomagati tako močno, da je za njeno slepoto želel najti celo zdravilo. »"Pa ni zdravil, stric, da bi uboga Mojca ozdravela?" je vprašal Kekec. "O, da bi jaz vedel za tisto zdravilo! Še danes bi ga šel iskat ... Veste, stric, k divjem možu Pristanku pojdem ali pa k vili Škrlatici. Pomagala mi bosta pokazati, kje raste tisto zdravilo. Pa bo ozdravela uboga Mojca in bo videla nebo in zemljo ..."« (1995: 35) Z zdravilom je Kekec tolažil Mojco in ji dajal upanje na ozdravitev. »"Ne joči, Mojca!" ji je začel prigovarjati. "Saj ne boš vedno slepa. Našli bomo zdravilo, ki ti izleči oči. Gotovo raste nekje lepo zelišče, ki je dobro za bolne oči. Za vsako bolezen raste na svetu zelišče, pa bi ravno za oči ne? – O, le meni verjemi Mojca!"« (1995: 67) Mojca mu je res močno verjela in ni sprejela, da bi Kekca ugrabila teta Pehta, saj je mislila, da je šel zanjo iskat zdravilo. »Dejal mi je, da pojde naravnost k vili Škrlatici pa mi prinese zdravilo, da bom videla vas, mamica! Pa tudi očeta bom videla in nebo in cvetlice, ki tako lepo dehte! /.../

Dobro vem, da ga ni ugrabila. /.../ K vili Škrlatici je šel po zdravilo in se vrne danes ali jutri. « (1995: 110) Kekec je res uspešno našel zdravilo, s katerim je Mojca ozdravela. Njeno veselje je bilo neizmerno in oči so postale polne življenja. »Izpregledala sem ... Oj, Kekec, polje vidim in nebo. Pa tudi tebe vidim Kekec ... Nisem več slepa, Kekec, o nisem več slepa ... nisem slepa...« (1995: 139) Mojci je želela pomagati tudi Pehta, zato jo je z ukano odpeljala v svojo kočo, da bi ji kasneje lahko dala zdravilne kapljice za oči. Mojca je zaradi slepote omejena na pomoč drugih, saj sama težko opravlja tudi najosnovnejša življenjska opravila. Omejeno je tudi njeno gibanje, zato pogosto potrebuje spremstvo. To opazimo tudi pri srečanju Mojce in Pehte. »Mojca, kar vstani in pojdi z mano, da ti jih natrgam." /.../ In ženska jo je prijela za roko in jo vodila v gozd.« (1995: 36) Mojca je sprejela svojo bolezen, vendar je bila kljub temu žalostna, ker ni mogla videti okolice in ljudi, ki so bili del njenega življenja.

A jaz še nikoli nisem videla mežikeljnov, še nobene cvetlice nisem videla. O, niti sonca, niti neba ... Veš, Kekec, lep mora biti svet, a jaz ga ne vidim, o, nikoli ga ne bom videla, ker sem slepa. Pravijo, da je tako lepo po polju, tako lepo, da bi kar vriskala, če bi ga videla. Pa ga ne vidim – niti tebe Kekec, ne vidim, niti mamice ... O, hudo je, če je človek svet in ne vidi ničesar ... (1995: 31)

2.2. Miško Kranjec: *Povest o dobrih ljudeh*

Miško Kranjec, slovenski pisatelj, se je rodil 15. septembra 1908 v Veliki Polani v Prekmurju. Umrl je 8. junija 1983 v Ljubljani. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, nato je vpisal študij slavistike v Ljubljani. Študij je opustil in se vrnil v Prekmurje. V svojih črticah, socialnih povestih, pokrajinsko kmečkih povestih in romanih je najraje prikazoval življenje v prekmurski vasi in usodo tamkajšnjih ljudi – borbo z zemljo, sezonske delavce, ki odhajajo in se vračajo, sanje revnih ljudi, o novem človeku in socialistični ideji. To je vidno tudi v njegovih delih *Težaki* (1932), *Os življenja* (1935), *Kapitanovi* (1938), *Povest o dobrih ljudeh* (1940), *Mladost v močvirju* (1962) ... Izrazitejša avtobiografska dela so romani *Mladost v močvirju* (1962), *Svetlikanje jutra* (1968) in eno njegovih najboljših del *Strici so mi povedali* (1974). (http://www.dogaja.se/znani-slovinci/12200/misko_kranjec/, (24. 5. 2014), http://www.velika-polana.si/domacija_mk.html (24. 5. 2014)) Tako kot pri Vandotu je tudi pri Kranjcu v obravnavanem literarnem delu *Povest o dobrih ljudeh* (1940) viden vpliv domačega prekmurskega okolja, saj je svoje delo postavil v idilično in močvirnato okolje ob Muri. Pripovedovalec je tretjeosebni in avktorialni, ki nam poleg zgodbe podaja še estetske opise

narave, ki so povezani tudi z razpoloženskim dogajanjem. Pripovedovalec opisuje moč in čarobnost narave, pri tem je narava včasih tudi personificirana. »Na južni stani teče vedno kalna in zlohorna Mura. Nenadoma se od nje odtrga zastarel rokav, kjer je Mura nekoč imela pot, ki pa ji ni ugajala. Kakor velik napet lok je tak jarek, medtem ko mu je Mura sama za tetivo, a svet vmes je kakor otok.« (Kranjec 2008: 15) Literarno delo je avtor označil kot povest, ki je daljše pripovedno besedilo. Vendar delo ne ustreza popolnoma definiciji te zvrstne oznake. Kos in drugi literati v *Literaturi* povest označijo kot posebno pripovedno zvrst, udomačeno zlasti v 19. stoletju. Po obsegu niha med novelo in romanom, od novele se loči po tem, da ima več dogodkov in oseb, manj izdelano zgradbo. Od romana se loči po manjši zahtevnosti, pomembnosti in razčlenjenosti dogajanja. Oznaka se je uveljavila zlasti za popularne pripovedi, večidel s poučnim, moralističnim ali zabavnim namenom. (Kos idr. 2009: 321–322) Dela ne moremo označiti za povest tudi po Hladnikovi definiciji, kjer je povest umetniško manj pomembno delo v prozi s poudarkom na zgodbi. Ta definicija je nastala v okviru zbirke popularnih večernic, ki so zaradi velike naklade uveljavile tudi izraz »poljudna« povest. Povest je v začetku slovenske pripovedne proze zato tudi najpogostejši podnaslov za dolga in kratka pripovedna besedila. Povest je plebejska pripovedna zvrst, zato je njen recipient socialno in izobrazbeno nizki bralec. V povesti je pogosta privlačna fabulativnost in poučnost. (<http://lit.ijs.si/povest1.html>, (17. 7. 2014)) *Povest o dobrih ljudeh* je daljše pripovedno delo, ki ima večje število literarnih oseb, dogajanje pa je postavljeno v kmečko okolje. Vendar v ospredju ni zgodba, zato tudi ni toliko pomembnih dogodkov. V ospredju dogajanja so odnosi in vezi, ki se spletajo med osebami, kot so vezi med starejšim in mlajšim parom, odnosi v družini, Ivanovo sprejetje Katice za svojo hčer, ljubezenski odnos med Marto in Petrom, odnos Petra s svojimi starimi starši ter odnos Katice in Petra. Dela ne moremo označiti za umetniško manjvrednega, saj je jezik pesniški in metaforično bogat. Helga Glušič v spremni besedi literarno delo označi kot roman, ki ga sestavlja pet poglavij. (2008: 320) S to oznako se strinjam tudi sama. Literarno delo uvrščamo med mladinsko književnost. Marjana Kobe uvršča v model mladinske proze besedila, ki so namenjena mladostnikom med 15. in 18. letom starosti. To so besedila, kjer literarni lik vstopa v »nov« svet, svet odraslih, kjer odkriva svojo lastno podobo. (Haramija 2003: 172) *Povest o dobrih ljudeh* je zgrajena iz petih poglavij, ki so naslovljena kot povesti. V vsakem delu je v središču dogajanja druga oseba, sprva je to slepa deklica Katica, nato razbojnik Peter, lepa žena Marta, njen mož in reven delavec Ivan, zadnje poglavje se osredotoči na vse osebe in s tem krožno zaključi zgodbo. Katica, slepa literarna oseba, je ena izmed glavnih oseb v literarnem delu.

Živi z materjo Marto in njenim možem Ivanom, ki je sprejel slepo Katico za svojo hčer in jo ima rad kot lastnega otroka. Del leta preživijo skupaj z ostarelim parom Koštrca ob Muri. Katica je štirinajstletno majhno dekle z drobnimi rokami. Ima lep obraz, kjer so takoj opažene mrtve oči, ki so posledica slepote. Kljub svoji pomanjkljivosti je vedno nasmejana in prijazna, z veseljem prepeva in se uči novih pesmi. Petje pomeni veliko tako njej kot tudi ljudem okoli nje, ki jih s pesmijo razveseljuje. Pri petju jo spodbujajo in podpirajo stara in bolehnata Ana, njen mož Jožef, očim Ivan, pa tudi razbojnik Peter. Ana si želi Katičine družbe in njenega petja. »"Da, Katica," je rekla ganjeno Koštrčka, "zapela nam boš. Povem ti, da sem si često želela tvoje lepe pesmi.« (2008: 33) Katico je pri petju pogosto spremljal Ivan. »"Zapela bom," je odvrnila Katica. "In kadar bo oče dobre volje, bo prišel s kitaro in bo igral zraven. Tudi sama znam igrati, vendar je bolje, če on igra, jaz pa pojem."« (2008: 35) Nad njenim petjem so navdušeni tudi drugi ljudje. »Nekoč smo obsedeli v neki gostilni, pa so me pregovorili, da sem zapela. /.../ Ko sem zapela, so vsi utihnili. In ko sem prenehala in sedla, so vsi zaploskali in ploskali so prav dolgo.« (2008: 35) S svojim glasom je nekega gospoda zelo navdušila in ta ji je sprva ponudil, da jo bo odvedel s seboj in jo dal učiti petja. Vendar je tu prišla do izraza njena drugačnost, saj so jo zaradi slepote ljudje takoj obravnavali drugače. »"Ko sem pela, je menda spoznal, da sem slepa; in ko je torej bilo pesmi kraj, ni rekel več ničesar, temveč mi je samo stisnil stotaka v roko."« (2008: 35) Katici so ljudje ponudili, da bi večkrat pela v gostilni, vendar tega ni želela početi. Menila je, da ji je bog dal glas, da bi pela njemu v čast. Prav zato je tudi z veseljem izkoristila priložnost, ko ji je Jožef ponudil, da jo pelje k organistu, da bi jo ta preizkusil za petje v cerkvi. »"Oh, kako bi bila vesela," je rekla zdaj tudi Katica, "če bi mogla hoditi pet na kor! Tedaj šele bi zapela, to čutim že zdaj, ker cerkev je že tak kraj, da povzdigne človeka."« (2008: 37) Nad njenim glasom in petjem je bil navdušen tudi sam organist.

»Star človek sem, mnogo ljudi sem slišal peti, mnogo dobrih pevk je že pelo v naši cerkvi, ali tako, kakor nam boš za Marijin praznik zapela ti, ni še nihče slišal. Do tedaj te bom naučil tri pesmi in prepričan sem, da ne bo takrat nobeno oko suho. Ne bom več dolgo igral bogu v čast in slavo, vesel pa bom, da bom na kraju svojega življenja privedel v cerkev tebe, ki boš kronala moje delo.« (2008: 66–67)

Pri obiskovanju organista se ponovno kaže Katičina nemoč, saj je odvisna od spremljanja in vodenja starega Jožefa. Na žalost Katice niso želele sprejeti ostale pevke zbora, ki so bile ljubosumne, motila jih je tudi dekličina slepota. Katica je bila razočarana, saj je to pomenilo konec njenih sanj. Zavedala se je svoje bolezni in jo tudi sprejela, saj ji je zdravnik povedal, da ne bo nikdar videla. »"Slepa sem."« (2008: 69) Katica je vseeno dobila priložnost, da je

zapela v cerkvi. V tistem trenutku se je cerkev napolnila z ljudmi, ki so bili navdušeni in razneženi zaradi njenega čudovitega petja. Ta trenutek je bil za Katico tako čustven, da je dobila občutek, da lahko vidi. »Gleda Katica sinje nebo, gleda metulje v zraku, lastovke, gleda njive, ki so mastne in se iz njih kadi, gleda mlade setve, potem spet že ozelenele vrbe, visoke jelše in stare jagednje ob jarku ...« (2008: 85) Katica se je zaradi slepote bolj zanašala na druge čute. Zato je vedela, da sta Peter razbojnik in Peter popotnik ena oseba. »"Jaz ne vidim; ne vem, kakšen obraz imate in ne vem za nobeno stvar na svetu, kakšna je. Ljudi poznam po glasu, hoji, po tem pač, kar slišim. Za vse druge ste nek Peter, tujec, ki je zašel sem. Ampak, jaz vem, da ste ... /.../ Peter Korošec ste."« (2008: 214–215) Z njim je Katica preživela veliko časa, skupaj sta pela in se pogovarjala o njegovem resničnem življenju in delu, saj ga je razumela in odkrito poslušala. Imela ga je rada, zato ga je tudi obvestila o prihodu žandarjev, da je lahko pravočasno pobegnil. Načrtovala sta, da bosta skupaj odšla v svet, vendar je Katica na dan njegovega pobega izginila v močvirnatih in gozdnih predelih ob Muri. Ljudje niso nikoli izvedeli ali je pobegnila s Petrom ali nesrečno utonila v močvirju. Vendar Katice vseeno niso pozabila, saj je med ljudmi postala pravljica. »Glej, Katica, tista lepa deklica, ki je nekoč tako čudovito pela, se je spremenila v pesem in jo dandanes vsi, ki imajo radio, lahko poslušajo, ko lovijo iz zraka njeno pesem.« (2008: 315)

2.3. Aksinja Kermauner: *Berenikini kodri*

Aksinja Kermauner se je rodila 3. avgusta 1956 v Ljubljani. Je pesnica, pisateljica in tiflopedagoginja. Temeljna sprememba v življenju je bilo enoletno poučevanje na srednji šoli Zavoda za usposabljanje invalidne mladine v Kamniku. Od leta 1987 uči slovenščino in likovni pouk na Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani. Za diplomsko delo *Tipna slikanica za slepe* je dobila študentsko Prešernovo nagrado. Kasneje se je vpisala še na podiplomski študij na Pedagoški fakulteti v Ljubljani na oddelku Specialna in rehabilitacijska pedagogika. Je članica Društva slovenskih pisateljev, članica slovenske sekcije IBBY (International Board on Books for Young People) in članica Društva specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije. Aksinja piše knjige za otroke, mladino in odrasle. Večina njenega opusa je posvečena temi slepote in slabovidnosti ter težavam, ki izhajajo iz te drugačnosti. Pomembna dela s tovrstno tematiko so slikanica *Kakšne barve je tema?* (1996), realistična pripoved *Tema ni en črn plašč* (2001), realistična romana *Berenikini kodri* (2006)

in nadaljevanje *Orionov meč* (2008) ter najnovejši roman *In zmaj je pojedel sonce* (2011). Je prva slovenska avtorica tipne slikanice *Snežna roža* (2004). Napisala je več dramskih tekstov za slepe in slabovidne otroke, prav tako je avtorica besedil, ki jih poje skupina slepih in slabovidnih Slepi potnik. (Hanžek Novak 2004: 71–72, Haramija 2009: 135–138, Kermauner 2006: 185, <http://www.ibby.si/index.php>, (19. 5. 2014)) Njeno življenje se močno povezuje s slepoto in slabovidnostjo, zato ni prav nič presenetljivo, da je to tema mnogih njenih literarnih del. Slepota se kaže v vseh treh njenih literarnih delih, ki sem jih obravnavala. Prvo literarno delo je *Berenikini kodri* iz leta 2006, ki je realistični in socialno-psihološki mladinski roman. Dragica Haramija je v ta žanr mladinskega romana uvrstila besedila, kjer je natančno opisan glavni literarni lik, in sicer je to mladostnik v težavnem pubertetnem obdobju. Dogajanje je vezano na realne geografske prostore, izstopajo predvsem urbana okolja. Pripovedovalec je najpogosteje prvoosebni, to je glavni lik, ki pripoveduje o svojem zasebnem življenju. Takšna literatura je namenjena bralcem ob koncu osnovne šole in na začetku srednje, zato jo Marjana Kobe v monografiji *Pogledi na mladinsko književnost* imenuje tudi prehodna književnost. Teme, ki se pojavljajo v socialno-psiholoških mladinskih romanih so spolnost, odvisnost, zloraba, bolezen, smrt in prestopništvo. Pod temo bolezní uvrščamo spolne bolezni, psihične težave, invalidnost, slepoto. (Haramija 2010: 58–91 in 2003: 171–180) Vse te značilnosti ustrezajo tudi obravnavanem literarnem delu. Roman je zgrajen iz več poglavij, kjer poleg Anine vsako drugo pripoveduje Nik. Tako spoznavamo zgodbo z Aninine perspektive v prvem, tretjem, petem itd. poglavju, v drugem, četrtem, šestem itd. poglavju pa z Nikove perspektive. Zaradi tega se izmenjujeta tudi pripovedovalca. Ves čas se pojavlja prvoosebni pripovedovalec, ki je nekaj časa ženska pripovedovalka Anina, preostali del pa moški pripovedovalec Nik. Na začetku vsakega poglavja je zapisana misel, ki napoveduje dogajanje v sledečem poglavju. Tako je na primer na začetku tretjega poglavja zapisana tale misel: »Ne morem v temi živet ... Sonce, kje si? Drugega ne potrebujem!« (Kermauner 2006: 33) Glavna literarna lika sta Anina in Nik. V tem literarnem delu se slepota pojavi pri protagonistki Anini. Je pridna in prijazna dijakinja, ki ima talent za jezike, poleg angleščine se že dalj časa uči tudi španščino. Še posebej rada prebira španskega pesnika Federica Garcio Lorca: »Si muero, / dejad el balcón abietro. / El niño come naranjas. / (Desde mi balcón lo veo.)« (2006: 106) Na pogled deluje kot normalno dekle, ki pa je diagnosticirana z okulokutaním albinizmom tipa 2 (OCA2). Ima dolge bele lese, zelo občutljivo in svetlo polt ter močno okvarjen vid. Anina ni popolnoma slepa, vendar je njena okvara tako slaba, da ne vidi skoraj ničesar, razen nekaterih stvari, ki so postavljene tik pred njo. Poleg tega jo močna svetloba zelo moti in ji škoduje.

Večino časa nosi sončna očala, da jo ta ščitijo pred močno svetlobo. Kadar ob sebi nima nobenega spremljevalca, pogosto uporablja belo palico za slepe in slabovidne, s katero si pomaga pri odkrivanju ovir pred seboj. Anini je veliko pomagala spremljevalka Vera, ki jo je učila in spremljala pri učenju hoje s palico. »Vera je bila dobra učiteljica. Najprej seveda s prstom po zemljevidu. Potem sva šli skupaj, držala sem se je pod roko. Nato s palico. Najprej s spremljevalko, nato sama. Vera dva koraka za mano kot angel varuh.« (2006: 8) Aninina mati je Anino ves čas vzgajala zelo zaščitniško in odmaknjeno od okolice, v kateri bi se Anina težko znašla. Mati jo vedno zaslišuje, ali nosi dolge rokave in slamnik, s katerim se zaščiti pred močnim soncem, ali ima na nosu očala zaradi občutljivih oči, kakšni so sošolci, ali ji pomagajo, kako dedek skrbi zanjo. Njena skrb je pretirana tudi, ko jo Anina obišče med vikendom. »"Anina moja draga, dete moje izgubljeno!"« kriči, kot da me ne bi videla že kakih sedem dolgih let.« (2006: 74) Zato jo pri njeni odločitvi o šolanju stran od matere, kjer si bo pridobila več samostojnosti, podpirajo dedek, tiflopedagoginja Vera in sestrična ter najboljša prijateljica Oli.

»In tvoj prvi šolski dan? Kako je minil? Škoda, ker nisva skupaj!« /.../ »No, ni bilo najbolje. Morala sem sneti kapo pred vsem razredom in neka sošolka mi je rekla, da sem Silas. /.../ Ampak drugače je bilo pa še kar«, skušam biti pogumna, pa mi že solze silijo v oči. Oli začuti mojo stisko. »Jim bom že pokazala Silasa! Ta butasta Da Vincijeva šifra!« stisne pesti. /.../ Obrne se k meni in me prime za roko. »Ampak ti se ne boš pustila, a ne? Stokrat si boljša kot vsi oni tam daleč naokrog!« Skozi solze se nasmehnem. Takoj mi je lažje. Tudi Oli verjame vame! Vem, da bom zmogla. Bom! Če bo še tako hudo. (2006: 37–38)

Anina se večkrat spomni pokojne babice, ki jo je vedno spodbujala zaradi njene bolezn. Večkrat ji je govorila o drugačnosti in o lepoti njenih belih las ter ji pripovedovala zgodbo o Bernikinih kodrih, ki ima za Anino velik pomen. Poleg tega, da se Anina preseli v nov kraj, ima težave tudi pri prilagajanju v šoli. Sošolci jo zaradi drugačnosti slabo sprejmejo medse in takoj postane tarča različnih zmerljivk. »"Ho, poglej jo, čisti pravi Silas!" se sliši iz neposredne bližine. "Saj ne morem verjeti! Kakšna pa je?!" Sledi grob smeh. Nato med smehom: "Pa še zjokala se je od groze pred profesorico! Reva!"« (2006: 19) Kar nekaj pripomb dobi tudi glede oči. »"A imaš rdeče oči?" me takoj po zvonjenju, ko si še nisem nataknila očal, vpraša sošolka, ki ima še kar simpatični glas. /.../ "Oh," je slišati razočarana, ko opazi, da so moje šarenice temno modre, skoraj vijolične barve. "Moji albino kunci imajo pa rdeče!" Nives je očitno slišala Tinine besede. "Bunny eyes! Bunny eyes!" se zadere.« (2006: 20–21) Do Anine je še posebej negativno nastrojena sošolka Nives. »"Casper, ti si torej dijak s posebnimi potrebami. Ampak mi imamo tudi svoje potrebe."« (2006: 40) Anina v šoli

nima problemov samo s sošolkami in sošolci. Nestrpni in nerazumljivi so do nje tudi profesorji. Že prvi dan pouka jo napade profesorica za kemijo.

»Nina, morala se boš navaditi na mestne šege,« me posmehljivo prekine profesorica. »Najprej snemi kapo!« čutim, kako mi kri bušne v obraz. Spet nekdo, ki ne zna poslušati! Vseeno poskusim: »Anina, profesorica, Anina mi je ime ...« »Anina? No, pa Anina, saj je vseeno! Kapo dol! Pa sončna očala tudi! Saj nismo na plaži!« Osramočena snamem kapo, lasje pa se mi vsujejo po hrbtu do pasu. /.../ Sedem in poslušno snamem očala. Zamežikam v slepečo svetlobo jasnega dopoldneva, ki neusmiljeno buta skozi okna, naravnost v moje nezaščitene oči. V hipu se zasolzim. (2006: 19)

Podobne probleme ima s profesorjem za matematiko, ko zamudi na uro. »Profesor končno hladno reče: "K mojim uram se ne zamuja. Tudi če si dijak s posebnimi potrebami. Jasno?"« (2006: 40) O njenih sposobnostih ima svoje mnenje tudi profesorica za glasbo. »"No Anina, ti se boš pa prav gotovo včlanila [v pevski zbor]!" me nenadoma prestavi nazaj profesoričin glas. /.../ "Ne, hvala, profesorica. Nimam posluha, res ne!" "Kako da ne, Anina? Saj ti si ... ekhm ... no, taki kot ti imajo vedno dober posluh in smisel za glasbo!"« (2006: 51) Ena izmed profesoric jo nerazumljivo napade, ko Anina ne vidi pred tablo rešiti naloge. »"Zakaj pa ne nosiš močnejših očal, če ne vidiš dobro?" me nejevoljno vpraša profesorica in mi prisodi dvojko. "Mi nič ne pomaga," ji pojasnim. /.../ "Moja mrežnica je okvarjena, torej imam očala le za obrambo pred svetlobo." "Pa ja," je pametna profesorica. "Več dioptrije, pa bo! Kar odpravi se k okulistu!"« (2006: 95) Aninine boleznine ne razume niti profesorica za športno. »"Ne bodite tako mehkužne! Vso dolgo jesen in zimo bomo morale preživeti v telovadnici. Malo sonca vam ne bo škodilo!" /.../ "Malo bolj živo! Anina, ne tja, kam rineš, zaboga! Levo, levo, levo! Neee, pardon, desno sem mislila. Joj. Oprosti. Si se udarila?"« (2006: 50–51) Vendar Anino sčasoma sošolci sprejmejo in jo začnejo celo braniti pred tistimi, ki so do nje nastrojeni. »"Anina ni noben frik! Ve ste navadne pacientke, da veste, ja!"« (2006: 97) Anina se razjezi nad krivicami, ki jih je deležna v šoli. »V strašni jezi zgrabim vedro, ki se mi mota pod nogami, in ga pljuskoma zlijem na ravnateljca.« (2008: 100) Njena dejanja privedejo do opomina in prepovedi obiska ekskurzije. Anina ima težave tudi v razmerju s fanti. Doživi neprijetno izkušnjo z Nikom, ki je stavil, da mu jo bo uspelo osvojiti. Nik kasneje presenečen spozna, da je Anina slepa. »"Kako kje si? Na začetku vaše ulice. Le naravnost in – kaj pa ti je? Si slepa ali kaj?" Brez besed odpre svojo torbo in iz nje vzame nekakšen bel sveženj. Odpne elastiko in sestavi palico. Belo palico! Še vedno molče odpre vrata in se postavi na pločnik. Vrata se močno zaloputnejo.« (2006: 111) Svoja dejanja začne kasneje obžalovati. »"Zdaj ne bi govoril o tem. Malo mučno mi je." /.../ "Če bi prej vedel ..."« (2006: 112)

2.4. Aksinja Kermauner: *Orionov meč*

Orionov meč je nadaljevanje romana *Berenikini kodri*, ki je izšel leta 2008. Ponovno gre za socialno-psihološki mladinski roman, z glavno temo boleznimi, in sicer slepota ter začasna invalidnost. Stil pisanja je podoben prejšnjemu delu. Tudi tu je roman zgrajen iz več poglavij, kjer se Anina in Nik pri pripovedovanju izmenjujeta. Izmenjujeta se pripovedovalca, en del pripoveduje moški prvoosebni pripovedovalec Nik, preostali del pa ženska prvoosebna pripovedovalka Anina. Tako kot v prvem delu, so tudi tu na začetku poglavja različne misli, pregovori in citati. Beremo lahko citate Edvarda Kocbeka, Hermana Hesseja, Oscarja Wilda, Federica Garcie Lorce, Richarda Bacha, Ferija Lainščka, pevske skupine Siddharte, sufističnega pesnika Rumija, Srečka Kosovela, Lewisa Carrola. Protagonista sta tudi tu Anina in Nik. Še vedno se kažejo težave, ki jih Anina doživlja zaradi svoje omejitve. Opazimo nestrpnost neznancev, ki jih Anina občasno prosi za pomoč. »"Kaj je, baba zmešana!" me pozdravi siten, limonasto rumen glas. "Se boš končno spokala izpred avta? Si slepa ali kaj?" "Že od rojstva," mu zabrusim in mu zažugam z belo palico, ki sem jo doslej stiskala k sebi.« (Kermauner 2008: 19) Nerazumevanje je vidno tudi, ko želi povprašati po poti. »Ravno razklapljam palico, ko se mi nekdo približa. "Oprostite, bi lahko ..." "Ne, hvala," me nemudoma podre visoka sivolasa ženska z ogromno nakupovalno bisago. /.../ Šele tretji mimoidoči mi razloži, kje naj grem čez cesto.« (2008: 127) Vendar ima Anina ob sebi tudi ljudi, ki jo razumejo in ji z veseljem priskočijo na pomoč. Eden izmed njih je novi sošolec Blaž, ki ji pomaga iskati knjige v knjižnici, jo spremlja del poti, jo vodi na kulturnem dnevu v muzeju. Čeprav je na začetku bolj neveden, hitro ugotovi, kako ji lahko najbolj pomaga.

Že je ob meni Blaž, ki me obzimo prime za roko in me skuša poriniti naprej. /.../ Med odkimavanjem izpulim roko iz njegovega prijema in zgrabim njegov komolec. »Nikoli ne smeš porivati tistega, ki ne vidi, pred sabo,« mu prijazno rečem. »To je za slepega grozen občutek. Jaz moram slediti tebi, gibanju tvojega telesa. Ti si korak naprej, zato bom takoj vedela, ali je pred tabo ovira, stopnica gor ali pa dol, ker se bo tudi tvoje telo ustrezno premaknilo.« »Okej šefica. Si bom zapomnil,« se nasmeji sošolec. (2008: 88)

Anina s svojo boleznijo živi od nekdaj in jo zato tudi lažje sprejema. Bori se za svoje uspehe, saj se želi dokazati pred drugimi, da je kljub svoji pomanjkljivosti sposobna in talentirana. Izbrana je kot eden izmed predstavnikov na mednarodnem tekmovanju v Španiji, saj je napisala esej o drugačnosti, ki je temeljil na njeni zgodbi. Zaradi potovanja in prilagajanja v novem kraju nujno potrebuje spremljevalca. Za pomoč je šola izbrala Blaža, saj ji ta že zdaj veliko pomaga. Anina je na letališču zaradi svoje omejenosti deležna dodatne pomoči in

asistence. Blaž se celo pošali, ko piše na Anini karti, slepi potnik. »"Na tvoji piše *Blind passanger on the board*," se reži. "Res te očitno drugače tretirajo. Potovala boš kot prtljaga v kargo prostoru pri minus trideset stopinjah! Slepi potnik!"« (2008: 175) V Španiji doživi neprijetno izkušnjo, ko ostane neki trenutek sama v nepoznanem okolju. »Maja spet nekaj cmoka in vleče mojega spremljevalca za rokav. In kar naenkrat ostanem sama. /.../ Najbolje bo, da počakam. Prvo pravilo: če se izgubiš, se ne ganeš z mesta. Drugače se je skoraj nemogoče ponovno srečati.« (2008: 189) V Španiji se je dokazala in pokazala svoje sposobnosti. »Popoldne je zdelan [izdelek]. Zadovoljni smo. Zdaj ga moramo le še čim izvirneje predstaviti. Ta naloga doleti mene, ker najboljše govorim angleško.« (2008: 194) Njen največji dosežek je pridobitev štipendije za fakulteto zaradi nadarjenosti za jezike.

2.5. Aksinja Kermauner: *In zmaj je pojedel sonce*

Najnovejši roman Aksinje Kermauner je iz leta 2011 *In zmaj je pojedel sonce*. Je socialno-psihološki roman, z osrednjo temo boleznimi, in sicer slabovidnosti, za katero trpi najstnik Sunčan. Poleg tega je v romanu pomembno iskanje identitete, saj kot potomec Slovenca in Kitajke ne ve, kateri narodnosti bolj pripada. Roman je tudi potopisni, vsebuje sestavine potopisa, saj protagonist opisuje potovanje po Kitajski, opozarja na zanimivosti in značilnosti druge kulture. V romanu so priložene različne slike kulturnih in naravnih zanimivosti s potovanja po Kitajski, ki so poimenovane s slovenskimi in kitajskimi besedami. Priložena sta tudi dva recepta značilne kitajske hrane. Na koncu je dodana še razlaga, kako se izgovarjajo določene kitajske črke in besede. Pojavijo se tudi kitajski izrazi med pogovorom z domačini. »"Ni hao?" vljudno pozdravim, kot sem se naučil iz Google prevajalnika. "Ni hao ma!" odgovori prodajalka.« (Kermauner 2011: 74) V romanu lahko preberemo tudi pesem znanega kitajskega pesnika Li Baija oziroma Li Tai Poja. Protagonist je Sunčan, s kitajskim imenom Sun Quan, ki je hkrati prvoosebni pripovedovalec. Vse življenje se ukvarja z vprašanjem, kam spada, ali med belce ali med rumene, je Evropejec ali Kitajec. Živi z očetom Krisom, mačeho Valerijo in mlajšo sestro Zarjo. Svoje matere ni poznal, saj je z očetom zapustil Kitajsko že kot dojenček. Zato ga zanima vse povezano z materjo in s Kitajsko; dežela in kraji, značilnosti, običaji, borilne veščine, jezik, zmaji. »Zvečer z očetom leživa v tuji sobi, tuji postelji, tuji deželi. Tuji deželi? Prisluskujem vase, če se v meni kaj premika. Saj to je vendar domovina moje mame, tukaj se je rodila, živila, tudi žalostno umrla.« (2011: 28) Sunčan je

visok, temnolas, z malce privzdignjenimi očmi ob strani in zelenook, zato je med puncami zelo priljubljen. Je priden in uspešen v šoli, prav tako je velik ljubitelj astronomije. Ravno je končal osnovno šolo, pred začetkom srednje pa je šel na ekskurzijo na Kitajsko. Sunčan je literarni lik, ki je pomemben za raziskavo, saj je slaboviden. Slabovidnost se je pri njem pojavila v petem razredu, ko je opazil, da vidi zamegljeno. Zdravniki najprej niso znali postaviti diagnoze, mislili so, da mu je odstopila mrežnica. Kasneje so ugotovili, da gre za herpes zoster, virus noric, ki je iz živčnega sistema začel vdirati v oči in povzročil hudo vnetje, posledica pa je bila poslabšanje vida. Sunčan lahko nekatere stvari vidi, vendar morajo biti te osvetljene in zelo blizu. »In barve, intenzivne, sijoče barve, tako močne, da jih čisto od blizu celo jaz vidim.« (2011: 31) Sunčan potrebuje pomoč pri hoji, zato je ob njem vedno kakšen spremljevalec, ki mu pomaga in ga opozarja na ovire, ki so pred njim. Prav tako ga opozarjajo na znamenitosti in mu jih opisujejo. Pogosto ga spremlja oče Kris, ki dobro pozna način, kako poteka vodenje slabovidnega. »"Zdaj, sin, boš videl največji trg na svetu! Zakoračila bova po njem in osredotoči se na razdaljo, ki jo bova prehodila." Trdno ga primem za komolec in začnem šteti korake, vendar nekje pri petsto odneham. Trg je ogromen!« (2011: 37–38) Lepo in prijazno sprejmejo Sunčana tudi ostali člani skupine, ki so šli na Kitajsko z namenom, da bi si ogledali lunin mrk. Ponudijo mu pomoč in ga spremljajo pri ogledih, največkrat sta to Urška ali Tiggy. »Tiggy godrnja nekje blizu mene. "Grem lahko s tabo?" jo hitro vprašam, preden spet kam izgine. /.../ Očetu povem, da bom šel s prijateljico, in se oprimem njenega komolca.« (2011: 42) Urška je imela pri pomoči in spremljanju kar nekaj težav že na letalu, saj ni vedela, kako pravilno pomagati Sunčanu.

Dekle se zdrzne, me nerodno zgrabi za roko in me začne riniti v prehod med sedeži. Končno se uspem ustaviti in ji pojasniti: »Hej, verjetno ne veš, da sem slep! Slepega pa se nikoli ne poriva pred sabo! To je grozen občutek!« »Ze-zelo mi je žal,« je vsa zmedena. Njen glas se spusti do pogrkavajočih nižin. »Kako pa naj ti pomagam?« /.../ Zelo previdno pojasnim: »Prijel te bom za komolec, ti pa pojdi naprej. Tako bom pol koraka za tabo in se bom počutil varno. Bo šlo?« (2011: 23)

Spet drugič med hojo po stopnicah je Sunčana na oviro opozorila prepozno, nato pa je v želji, da bi popravila napako, z opozorili pretiravala. »"Stopnica!" malce prepozno reče Urška, tako da se s prstom zadenem obnjo. /.../ Preveč sem zabluzil v svoje misli, zato zdaj pozorneje sledim spremljevalkinemu telesu. Vendar ona zdaj vsakič, ko bi moral dvigniti nogo, reče: "Stopnica! Stopnica! Stopnica!" Po petdeseti stopnici mi gre vse že pošteno na živce.« (2011: 72) Urška se izkaže za neodgovorno vodičko, ko Sunčana pusti samega na šolskem dvorišču in se ta znajde v neprijetni situaciji. »Stegnem roko in pomaham. Čakam. Potem dvignem

palico in zamahnem z njo po zraku. Počitim se trapasto, kot kakšen mlin na veter. Prav gotovo bi me videla, če bi bila na drugem koncu igrišča. Nič. Stojim tam še deset minut.« (2011: 212) Sunčanu prijazno pomaga tudi prijatelj Natan. »Oprimem se Natana in zakoračiva navzgor.« (2011: 136) Sunčan se večkrat zaradi slabovidnosti počuti nerodnega. Tak primer je v izdelovalnici predmetov iz žada, kjer ga je strah, da bi kaj prevrnil ali uničil. »Najraje bi ostal na avtobusu, ampak me dekleti, s katerima sem klepetal, zvlečeta dol. Naj bo, samo da ne bom kot slon v trgovini s porcelanom. Mislim, kot slep v trgovini z žadom.« (2011: 193) Sunčan si pri hoji večkrat pomaga z belo palico, ki je značilna za slepe. Včasih je gneča prevelika, zato ta ni uporabna. »Zaletavam se v ljudi, malokdo opazi, da imam v roki simbol slepote, belo palico, zato jo kar zložim. Tako ali tako je prevelika gneča, da bi mi bila v korist« (2011: 137) Zaradi bele palice je včasih deležen posebne pozornosti. »Paznika vprašava, ali se lahko bobna dotaknem kljub temu, da piše *No touch*. Človek si očitno natančno pogleda mojo belo palico in mi dovoli.« (2011: 136) Vendar vsi niso tako razumevajoči in prijazni. Takšen je sošolec Rade, ki se sicer bolj norčuje iz njegove narodnosti in ga tako večkrat imenuje Bruce, kot pa zaradi slabovidnosti. Zaradi takšnih vzdevkov se je Sunčan pravzaprav začel navduševati nad borilnimi veščinami in filmi na to temo. Še posebej ga je navdušila junakinja v filmu *Hiša tisočernih bodal*, ki je slepa kot Sunčan, vendar odlična borka, zato tudi njegova vzornica. Zaradi slabšega vida se Sunčan bolj zanaša na druge čute, ki so bolj razviti. Veliko se zanaša na tip, ker si tako lažje predstavlja stvari okoli sebe. »Zatipam podolgovato glavo z zavitim nosom, koža mi zadovoljno prede ob dotiku marmorja, /.../ Dlan drsi dalje. Glave zmajev, ki štrlijo iz ograje.« (2011: 32) Na tip se zanaša tudi pri spoznavanju obrazov. »"Torej, če bi me otipal, mislim, moj obraz, bi vedel, kakšna sem?" "Nekaj bi si že predstavljal," rečem, še vedno zelo mirno, srce pa mi tolče nekje v grlu.« (2011: 53) Bolj izostren ima tudi vonj in okus. »S Krisom greva petkrat mimo nadnjamsi vonjev na letališču – prodajalna *lokuma*, kjer si lahko za reklamo vzameš koščke te odlične turške slaščice.« (2011: 16) Na vonj je posebej pozoren, ko izbira pahljače iz dišečega lesa. »"Ne, rad bi pahljačo." Spomnil sem se, da bi jo lahko kupil Valeriji za darilo. "Ampak dišati mora prav." K nosu prinašam eno za drugo. /.../ Po dolgem barantanju za smešno ceno kupim tri; vsaka ima poseben vonj.« (2011: 138) Sunčan o slabovidnosti spregovori tudi s psihologinjo, saj njegov oče meni, da se zaradi tega slabo počuti v družbi. Vendar to ni glavni problem, saj je bolezensko stanje po tolikih letih že sprejel. »"Ne, ni mi vseeno, prav gotovo ne. Ampak to sem sprejel, s tem sem se naučil živeti, še posebno zato, ker je oče kar naprej jokal, kadar je mislil, da ga ne slišim, in sem se delal močnejšega, kot sem bil.« (2011: 203)

Večje težave mu predstavljajo odnosi s puncami in življenje brez biološke kitajske matere, o kateri mu oče ne želi veliko povedati. Literarni lik se čuti razdvojenega. Ob srečanju z materjo je bil zaradi svoje drugačnosti osramočen, hkrati pa razočaran nad očetom, saj slednji matere na bolezen ni prej opozoril. »Najraje bi zajokal, a me je sram. Srečanje z mamom sem si predstavljal drugače; zdaj me verjetno zagroženo opazuje kot redko in nevarno žival ...« (2011: 246) Njegov oče Kris deluje na prvi pogled zelo neroden in neodgovoren, vendar je vedno v Sunčanovi bližini in skrbno pazi nanj. »"Čudno, da tvojega očeta, no profesorja Strleta, ni z nami. Navadno budno pazi nate." Preseneti me. "Budno pazi name? Kako to misliš?" /.../ "No, ves čas se mota okoli tebe, čeprav imaš spremljevalke. Nisi vedel?"« (2011: 89) Za sina je pripravil celo posebno opremo za opazovanje mrka. »Ja, to je očetovo posebno darilo zame! Leče je prilagodil tako, da zelo povečajo sliko na okular, tako da bodo celo moje šibke oči lahko spremljale ta čudoviti nebesni pojav!« (2011: 258)

2.4. Nejka Omahen: *Temno sonce*

Nejka Omahen, sodobna mladinska pisateljica, se je rodila 6. februarja 1983. Z družino živi v Šmartnem pri Litiji. Po osnovni šoli je šolanje nadaljevala na Gimnaziji Bežigrad, nato pa na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je dokončala študij Primerjalne književnosti in literarne teorije ter Geografije. Med njenimi romani so *Silvija* (1999), *Življenje kot v filmu* (2000), *Dež* (2001), *Veliko srce* (2002), *Prigode Poprove Pipi* (2004), *Spremembe, spremembe* (2007), *Temno sonce* (2009), *Oh, ta kriza!* (2010). V vseh delih se pojavljajo odraščajoči mladostniki. (Hanžek Novak 2004: 109 in http://www.dogaja.se/znani-slovenci/12071/nejka_omahen/, (24. 5. 2014)) Ta tematika je prisotna tudi v obravnavanem romanu *Temno sonce*, ki je realistični socialno-psihološki mladinski roman. Gre za daljše pripovedno besedilo, v ospredju je dogajanje posameznika, v tem primeru najstnice Adeline, ki se sooča z nenadno slepoto. Časovno dogajanje obsega eno leto, kjer se sedanjost ves čas prepleta s spomini iz preteklosti. Roman je zgrajen iz prologa, ki se dogaja pred nesrečo in enajstih poglavij, ko se protagonistka že sooča s posledicami prometne nesreče. Vsako poglavje je razdeljeno na dogajanje v sedanjosti, ko se Adelina privaja na nov način življenja, in na več krajših retrospektivnih odlomkov, ko se spominja življenja pred nesrečo. Spominja se otroških dni, prvih srečanj s prijateljicami in časa, ki so ga preživele skupaj. Ti odlomki so zapisani v ležečem tisku in so tako bolj opazni. Je protagonistka romana, hkrati pa tudi prvoosebna

pripovedovalka. Je srednješolka, ki se veseli zabavanja in druženja s prijatelji. V srednji šoli začne z uporniškimi obdobjem, ko začne nositi samo črno barvo, nosi uhan v obrvi, hkrati pa začnejo njene ocene padati. S starši nima preveč dobrih odnosov, saj so ji ti že od majhnih nog vsiljevali svojo voljo. Želela si je igrati violino, vendar je mati vztrajala, da igra klavir. Prav tako je morala obiskovati angleške urice s starejšo skupino, vendar doma še vedno niso bili zadovoljni z njenim znanjem. Stanje se je samo še slabšalo, saj so ji v mladostniških letih popolnoma zaupali in ji niso postavljali nobenih pogojev, s tem so ji dali občutek, da se zanjo ne zanimajo. »Vse življenje sta me zavijala v vato in si tako zelo zatiskala oči, da še opazila nista, kako sem se iz pridne punčke spreminjala v upornico, ki se oblači v črno, kadi kot Turek in vsak prosti trenutek izkoristi za žur.« (Omahen 2009: 5) Adelina, na kratko Lina, je s svojim vedenjem nadaljevala tudi po nesreči, saj je še naprej dajala pikre pripombe in se norčevala iz ljudi. Čez čas je svoje vedenje začela spreminjati, saj se je začnela zavedati pomembnosti pomoči ljudi okoli nje. Zaradi tetine prošnje je poskušala celo izboljšati odnose z materjo. »"Me boš še naprej klicala?" vprašam. Presenečeno zajame sapo. "Seveda te bom." "Potem ... pa se ti bom mogoče kdaj oglasila. Moj dom je zdaj pri stricu in teti, ampak ..." Mama me navdušena zgrabi za roko. (2009: 283) Slepota se je pri Adelini pojavila nenadoma in popolnoma nepričakovano, ko je s prijateljicami doživela hudo prometno nesrečo, kjer si je težje poškodovala oči oziroma vidni živec. »"Ljubica." Oče me je spet prijel za roko in mi jo močno stisnil. "Ljubica, tako hudo mi je. Toda ... Poškodovala si si oči. Oslepela si.« (2009: 64) Za Adelino je to velik šok, saj se njeno življenje po nesreči odvija čisto drugače. V njej je velika bolečina, jeza in razočaranje, prav tako jo je strah, saj ima občutek, da je nihče ne razume. Vsi se do nje obnašajo sočutno, kar pa stvari še poslabša, saj želi biti samostojna in ne odvisna od pomoči drugih, kar pa je v tej situaciji nemogoče. Starši je ne razumejo in ne vedo, kako bi ji lahko pomagali, zato odide Adelina živeti k stricu in teti na Gorenjsko. Na novo situacijo se težko navadijo tudi njeni sorodniki in mnogokrat se zarečejo glede slepote, ki je postala nekakšna tabu tema.

Prvi se oglasi stric Lado in se trudi, da bi zvenel čim bolj vedro: »No pa si pojdemo ogledat tvojo sobo.« /.../ Sama bi se najraje zasmejala; grenko zasmejala, in to samo zato, da bi se oni počutili slabše. Vse te mesece po nesreči so se vsi okoli mene na vso moč trudili, da bi bili veseli in optimistični, hkrati pa so se ves čas izogibali besed, kakorkoli povezanih z glagolom »videti«. /.../ »No, pa pojdemo *pogledat* mojo sobo,« rečem narejeno živahno, ker odrasli samo molčijo. Zlobna sem in tega se ne sramujem. (2009: 13–14)

Adelina je po nesreči prisiljena, da se bolj zanaša na svoje druge čute, še posebej na tip in sluh, kar ji na začetku predstavlja ogromno težavo. Največ se seveda zanaša na tip.

Hočem se premakniti, pa si ne upam, ker se bojim, da bom padla in se še bolj osramotila. Nobene pomoči nočem. /.../ Sklonim se k postelji in z rokami tipam po mehki odeji, dokler ne pridem do vznožja. Roke nadaljujejo svojo pot po hladni steni. Z nogami zadenem ob nekaj trdnega, da zastokam. Očitno pisalna miza. /.../ V kotu nekaj brcnem, da zaropota. Sklonim se in tipam po tleh, dokler ne najdem plastičnega koška za smeti. /.../ Postavim ga nazaj v kot, pri čemer z glavo butnem ob nekaj zelo trdega. Zastokam. Velika garderobna omara s policami. (2009: 17)

V temi se začne bolj zanašati tudi na sluh. »Zanimivo, da slišim zvoke bolj kot kdaj koli prej. Nenadoma vem, da ni več sredi noči, saj slišim ptičje petje. Toda v hiši vlada tišina, kar pomeni, da stric in teta še spita. Zunaj zapiha veter, nekaj tiho udari ob okno. Pozorno prisluhnem.« (2009: 28) Adelina se večkrat počuti izgubljeno, saj ne ve, kaj se dogaja okoli nje, okolica pa ji je tuja. Manjšo pomoč in tolažbo ji predstavlja darilo, ki sta ji ga poklonila sorodnika. To je pasji mladič, ki je ves čas ob njej, ji dela družbo in jo razveseljuje. Še vedno so ji neprijetni stiki z drugimi ljudmi in njihovi odzivi na njeno slepoto. Neprijetno se je počutila, ko je s stricem in teto večerjala v vaški gostilni, saj je bila v središču pozornosti, prav tako pa se je počutila nerodno in nesposobno, ker ni zmogla sama jesti. »"Kaj vsi strmijo vame?"« me pograbi panika. Najraje bi zlezla pod mizo. "Ne, ne, sploh ne. Samo ... Vsi so že slišali zate. Mislim, da se jim smiliš." "Nočem se jim smiliti," obupano zarenčim.« (2009: 75) Vendar pa so vaščani do nje zelo prijazni, ji nudijo pomoč in jo občudujejo. Žal jim je le tega, da je tako mlada in lepa punca oslepela. Podobna situacija se je zgodila ob prvem srečanju s sosedo Marjanco, dvanajstletno deklico. Adelina jo je morala prositi za pomoč pri usmeritvi do kmetije, saj se je na sprehodu izgubila in ni vedela, kam se naj usmeri.

»Janežičeva kmetija? Ampak ... saj je tamle!« Oh ti groza. Zdaj mi bo pa še z roko kazala. Kaj ji res še ni kapnilo? Potrpežljiva moraš biti, si rečem. Umiri se in potlači jezo. »Glej, bi me mogoče lahko obrnila v tisto smer? Hiše ne vidim.« /.../ »Ooooooh,« se ji glas na lepem nekoliko zviša in spet postane vedrejši. »Ti si slepa!« Od šoka mer kar pribije na tla. Končno je nekdo izrekel prepovedano besedo in zapečatil mojo usodo. Slepa sem, mi odmeva v glavi. (2009: 33)

Marjanca je prva, ki je z Adelino spregovorila o slepoti in njeni situaciji.

»Kako dolgo si že slepa?« »Kaj!« se mi zaleti. »Kako me lahko vprašaš nekaj tako nevljudnega!« /.../ »Od rojstva že nisi,« nadaljuje deklica, kot da me ni zraven. »Bi prej rekla, da se je zgodilo pred kratkim.« »Zakaj pa to?« zarenčim, čeprav me v resnici zanima, kako ti ve. »Ker se nočeš pogovarjati o tem. Ljudje, ki so slepi že od nekdaj, ni sram govoriti o tem. Včasih se šalijo. In znajdejo se. Pa nikoli ne sedijo osamljeni in ne vedo, kaj bi počeli.« (2009: 41–42)

Marjančina mati dela v društvu slepih in slabovidnih, zato ima Marjanca kar nekaj izkušenj. Vendar Adelina ne želi govoriti o pomoči, saj zavrača, da bi se morala vse učiti na novo. Prav

tako ne želi hoditi naokrog z belo palico in že na daleč sporočati, da je slepa. Adelina sprva ne mara Marjance, vendar kasneje sprejme njeno družbo in se veseli vsakega obiska. Skupaj praznujeta Marjančin rojstni dan s sladoledom in uživata v sankanju, ki se sicer konča s padcem in lažjo Adelinino poškodbo. Adelini večkrat priskoči na pomoč dvajsetletni Martin, ki je prijazen in vesel fant. Pomaga ji pri nesreči s sankami, jo večkrat povabi na sprehod, na pijačo in druženje s prijatelji. Z njo preživlja veliko časa, jo razveseljuje in ji nudi trenutke, za katere je mislila, da jih zaradi slepote ne bo mogla nikoli doživeti. Adelina mu zaupa, saj jo varno vodi in ji pomaga pri hoji. »Stegnem roko proti njemu in zatipam šuščečo bundo. Zdrsнем do njegove roke in se ga oklenem okrog nadlahti. Premika se počasi in previdno. Ne vem, kam me vodi, vendar mu zaupam. /.../ Dober je z mano, to moram priznati. Ko z nogo zadanem ob nekaj trdega, mi pove, da sem brcnila v kamen.« (2009: 169) Po nesreči Adelina obiskuje psihologa, ki ji pomaga pri sprejemanju nove situacije. Poleg slepote jo je namreč hudo prizadela smrt najboljše prijateljice Tine, izguba stikov z drugimi prijatelji in slabi odnosi s starši. V pogovoru s psihologom Samom je na začetku nesramna in odrezava, vendar po nekaj obiskih postane bolj odprta za pomoč.

»Meni se pa ni zdelo preveč lepo. Da me sprašujete o mojih občutkih, ko pa veste, da sem pred nekaj meseci oslepela in se verjetno ne počutim najbolje. Lahko bi tudi sklepali, da sem obupana, na robu samomora ali še kaj hujšega. Kako bi se vi počutili, če nenadoma ne bi več videli? Pomislite: NIKOLI več. Tako kot piše tam v vaši kartoteki.« »Meni se ne zdiš preveč obupana,« se izogne mojemu izzivanju. (2009: 54)

Po enem letu Adelina še vedno trpi in se počasi uči novega načina življenja. Svoje vedenje je spremenila, ni več tako osorna in zadirčna. Spozna, da so tudi drugi doživeli kakšno nesrečo, vendar se borijo in živijo naprej. Tudi sama že nekaj časa razmišlja o tem, da bi sprejela uradno pomoč. Čeprav psihologu še vedno ne pove veliko o svojih mislih, so jo prav pogovori z njim pripravili do razmišljanja in odločilnih korakov.

Šla bom v tisti center za slepe in slabovidne. Že nekaj časa sem razmišljala o tem, dokončno pa sem se odločila pred petimi minutami. Mislim, da sem končno pripravljena. /.../ Resnično me zanima, kaj v centru počnejo. Rada bi potipala tisto uro s posebno številčnico in odprla eno od njihovih knjig. Radovedna sem, kaj vse še imajo. Krasno bi bilo, če bi mi kdo vse to razložil, ne da bi mi vsiljeval svoje zamisli in mnenje. Ne potrebujem nikogar, ki bi sočustvoval z mano in ki bi se mu smilila. Mislim, da potrebujem samo zelo potrpežljivega učitelja. (2009: 290)

3. PRIMERJAVA MOTIVA SLEPOTE V SLOVENSKIH MLADINSKIH DELIH

Slepota se pojavlja v slovenski realistični mladinski literaturi. Obravnavana literarna dela, ki vsebujejo motiv slepote, so izšla v 20. in 21. stoletju. Večina del, kjer se motiv pojavlja, je res novejšega nastanka, vendar pa ne smemo pozabiti na Josipa Vandota, ki je pisal o slepi deklici Mojci že leta 1922 v delu *Kekec na volčji sledi*. Kmalu za njim, leta 1940, je slepo junakinjo v svojo zgodbo *Povest o dobrih ljudeh* umestil Miško Kranjec. Pri obeh pisateljih slepi literarni osebi nista bili edini glavni junakinji. Pri Vandotu je poleg Mojce glavni literarni lik Kekec, pri Kranjcu pa se pojavi več glavnih literarnih oseb, in sicer so to poleg Katice še Ivan, Marta, Peter, Ana in Jožef. Prav tako njuna osrednja tema še ni slepota, pač pa je to le stranska tema, ki se počasi uvaja v literaturo. V preostalih obravnavanih delih je slepota že glavna tema literarnih del. Literarne osebe s slepoto oziroma slabovidnostjo so vse ženske, z izjemo Sunčana, ki je protagonist v literarnem delu Aksinje Kermauner. Literarna dela so namenjena mladostnikom na prehodu iz osnovne v srednjo šolo. Izjema je Vandotovo delo, ki je namenjeno tudi mlajšim bralcem, od četrtega razreda osnovne šole naprej. Takšno starost imajo tudi literarne osebe v analiziranih delih, ki so prav tako na prehodu v srednjo šolo oziroma so odraščajoči mladostniki. Ponovno sta izjemi Katica in Mojca. Katica je stara štirinajst let, vendar ne obiskuje šole. Prav tako šole ne obiskuje Mojca, ki je tudi nekaj let mlajša od ostalih obravnavanih literarnih oseb. Zanimivo je, da sta obe slepi deklici, tako Katica kot Mojca, imeli skupno veselje do petja. Obe sta namreč čudovito peli in v pesmi našli veselje kljub nesrečni situaciji, v kateri sta bili. Mojca je pogosto pela s Kekcem in Rožletom, njeno petje je navdušilo celo teto Pehto, ki ji je želela pomagati. Katica je pogosto pela sama, včasih se ji je pri petju pridružil Ivan, pogosteje pa jo je samo spremljal na kitari. Ko je Ivan odšel na delo, je njegovo mesto prevzel Peter, ki se je naučil igrati kitaro, da je lahko spremljal Katičino petje. Mojco so imeli vsi radi in so ji z veseljem pomagali. Pri Katici pa se že pojavi problematika zaradi slepote. Čeprav so ljudje navdušeni nad njenim petjem, jih dejstvo, da je deklica slepa, odvrne od želje, da bi ji pomagali pri učenju petja. Nad Katico niso navdušene pevke v cerkvenem zboru, vendar je tu prisotna ljubosumnost zaradi dekličinega čudovitega petja. Katici nasprotno z veseljem pomaga stari organist, ki jo pripravlja za nastop kljub njeni slepoti. Pri tej odločitvi jo podpirajo domači in starejši par, pri katerem živijo z družino. V 21. stoletju so nastali socialno-psihološki mladinski romani. To so trije romani Aksinje Kermauner – *Berenikini kodri*, *Orionov meč*, *In zmaj je pojedel sonce* in roman *Temno sonce* Nejke Omahen. V socialno-psiholoških romanih so vsi slepi protagonisti

hkrati tudi prvoosebni pripovedovalci. V prvih dveh delih, pri Vandotu in Kranjcu se namreč pojavlja še tretjeosebni in avktorialni pripovedovalec. Petje ni vrlina, ki bi se pojavljala pri literarnih osebah v sodobnejših delih, ki so nastala po letu 2000. Anina, ki se pojavlja v prvih dveh delih Aksinje Kermauner nasprotno od prejšnjih slepih protagonistk nima posluha za petje ali igranje inštrumenta, kar je jasno, ko jo nagovarja učiteljica glasbe, naj se pridruži zboru, saj je za slepe značilno, da lepo pojejo. Anina se razlikuje tudi po tem, da je slabovidna in ne popolnoma slepa. Slaboviden je tudi edini fantovski literarni lik Sunčan, ki se prav tako pojavi v delu Aksinje Kermauner, in sicer v romanu *In zmaj je pojedel sonce*. Prve tri literarne osebe – Mojca, Katica in Anina so vse slepe že od rojstva, medtem ko Sunčan in Adelina, protagonistka dela Nejde Omahen, postaneta slabovidna oziroma slepa kasneje. Sunčan zaradi posledice bolezni in Adelina zaradi poškodbe v prometni nesreči. Največ težav s sprejetjem slepote ima Adelina, saj je bolezen prišla nepričakovano in zelo hitro. Je tudi edina protagonistka, ki je predstavljena v začetku soočanja s svojo novo situacijo. Sunčanova zgodba se dogaja že nekaj let po poslabšanju vida, zato je svojo pomanjkljivost že sprejel in mu ta ne povzroča toliko težav. Tako Sunčan kot Adelina se zaradi svoje situacije pogovarjata s psihologom oziroma psihologinjo, vendar Sunčanov problem ni toliko slabovidnost, pač pa iskanje identitete in manjkajoči materin lik. Anina in Sunčan sta oba sprejela pomoč ustanov, ki jih učijo, kako živeti s slepoto. Oba uporabljata palico za slepe in slabovidne, ob sebi imata pogosto usposobljene spremljevalce, hkrati sta deležna pomoči drugih ljudi, ki so pripravljene biti njuni spremljevalci. Nekateri se hitro naučijo in postanejo zanesljivi spremljevalci, medtem ko imajo nekateri tudi večje težave. Anini večkrat pomaga spremljevalka Vera, sestrična Oli, prijatelj Blaž in dedek, medtem ko Sunčanu pomaga oče Kris, prijatelj Natan, zelo je priljubljen tudi med dekleti, ki so z njim na potovanju, zato se ponudbe kar vrstijo, največkrat sta to Urška in Tiggy. Seveda vsi niso pripravljene pomagati, zato imata včasih tudi težave. Bolj vidno je to pri Anini, ki ima v šoli kar nekaj trkov in nesoglasij z nekaterimi sošolci in sošolkami. Nerazumevanja in nestrpnosti je Anina deležna tudi s strani učiteljev. Težave ima tudi v življenju izven šole, kjer so ljudje pogosto nesramni in neučakani. Pomoč spremljevalcev večkrat sprejme Adelina, saj kmalu ugotovi, da sama težko doseže svoje cilje. Na pomoč ji tako večkrat priskočijo mlajša deklica Marjanca, prijatelj Martin, teta, stric, sestrična Jasmina. Adelina je šele v začetni fazi sprejemanja svoje bolezni, zato sprva velikokrat pomoč zavrača. Neprestano zavrača tudi pomoč usposobljenih ustanov in ljudi, saj si ne želi še enkrat skozi proces učenja življenja. Prav tako ne želi hoditi okoli z belo palico in se učiti brajlice. Ob koncu knjige naredi velik korak, saj končno začne razmišljati o sprejetju

pomoči in učenju življenja s slepoto. Adelina sprejme pasjega mladiča, ki ji pomaga preživeti to težko obdobje, saj v njem najde zaupnika in prijatelja. Na začetku vseeno zavrača misel, da bi mladič postal pes spremljevalec. Tako Anina kot Sunčan in Adelina imajo poleg slepote težave pri odnosih z vrstniki in družino ter z odraščanjem. V novejših mladinskih delih je velik poudarek na odraščanju, družinskih odnosih in vključitvi v družbo. Adelina se sooča s slabimi odnosi s starši in mladostniško upornostjo. To uspe premagati z mirnim življenjem na podeželju in s prijaznostjo ter razumevanjem sorodnikov. Anina je hči matere samohranilke, zato je večino svojega življenja deležna pretirane zaščite in skrbi. Svobodna postane šele, ko se preseli k dedku v mesto. Ta jo podpira in spodbuja k življenju v družbi in obiskovanju šole v mestu. Njene meje postanejo zaradi prejšnje utesnjenosti na trenutek celo preveč odprte in široke. Tudi Sunčan je deležen zaščitniške in varne družine. Čeprav njegov oče deluje zmeden, ves čas budno pazi na sina in mu pomaga. Sunčan je razočaran le nad tem, da oče redko govori o njegovi biološki materi, kar se proti koncu knjige vseeno lepo razplete. Vsem slepim literarnim likom je skupno, da posvetijo več pozornosti drugim čutom. Zaradi omejenosti pri vidu se njihovi čuti bolj izostrijo. Še posebej sta izpostavljena tip in sluh, na katera se tudi najbolj zanašajo. Vsi liki sodobnejših mladinskih del na koncu uspešno živijo s svojo boleznijo. Razrešijo se tudi druge težave, zato se njihovo življenje umiri in pripravljeno so na nov korak v svet odraslih. Odprto ostane vprašanje o Katici in njenem koncu, ali je uspešno odšla s Petrom v svet ali je doživela nesrečni konec v močvirjih Murinih rokavov, kar je bolj verjetno. Poseben konec se pojavi tudi pri Mojci, ki srečno spregleda. Lahko bi rekli, da se tako Katičina preobrazba v pesem in Mojčino čudežno spregledanje končata pravljичno, kar ni presenetljivo, glede na to, da sta obe deli pisani še bolj pravljичno in poetično ter je slepota samo stranski motiv. Motiv slepote se pojavlja tudi v tujih mladinskih delih, zato to ni nov motiv, ki bi se pojavljal samo v slovenski mladinski realistični literaturi. Kot primer tujega realističnega mladinskega romana naj omenim nemški roman iz leta 2002 *Velike zelene oči* avtorice Jane Frey. Roman je napisan po resnični zgodbi in govori o Leni, ki je podobno kot Adelina, junakinja Nejke Omahen, oslepela zaradi posledic prometne nesreče.

4. ZAKLJUČEK

Realistična mladinska proza prikazuje stvarni svet otroka oziroma mladostnika. Značilne teme so odnosi, odraščanje, družina, šola, družba, konflikti, iskanje identitete in novih življenjskih spoznanj. V proznih delih, ki sem jih obravnavala, sem poiskala motiv slepote in kako ta vpliva na življenje literarne osebe. Izkazalo se je, da je ta motiv prisoten v slovenski realistični prozi. Prvič se motiv pojavi v dvajsetem stoletju, pri Josipu Vandotu in Mišku Kranjcu. V teh dveh primerih slepota še ni osrednji motiv literarnih del. Njuni deli sta napisani v tretjeosebni pripovedi in z dodatkom pravljličnih in poetičnih prvin. V sodobnih mladinskih delih, ki so nastala po letu 2000 je slepota oziroma slabovidnost glavni motiv. V vseh teh primerih je pripovedovalec oziroma pripovedovalka prvoosebna. Poleg tega so v sodobnih literarnih mladinskih delih pojavljajo nove teme, ki so značilne za socialno-psihološki mladinski roman. V sodobnih literarnih delih je dogajanje postavljeno v sodobni čas, zato so ta dela bralcem tudi bližje. Velikokrat je prisotna raba mladostniškega jezika, slenga, pojavljajo se izrazi v tujih jezikih. Vse literarne osebe, ki se soočajo s slepoto v družbi doživijo različne odzive. Nekateri ljudje so prijazni in jim želijo pomagati, spet drugi pa so nestrpni in nerazumevajoči. V začetnih delih je slepota prisotna že od rojstva, vzrok bolezni ni nikjer jasno zapisan. Nasprotno je v sodobnih mladinskih romanih slepota ali slabovidnost posledica bolezni, ki je natančno predstavljena, ali pa je posledica poškodbe nastale v prometni nesreči. Protagonisti so sprejeli svojo bolezen in drugačnost, zato njihovo življenje poteka brez večjih težav. Menim, da je pisanje literarnih del o slepoti, ki so namenjena mladostnikom pomembno, saj si tako širijo znanje o temi, ki danes postaja vse bolj pogosta v družbi. Naj zaključim misel s citatom Richarda Bacha, ki ga je uporabila tudi Aksinja Kermauner v romanu *Orionov meč*: »Če se ne naučiš ničesar, bo naslednji svet enak sedanjemu, premagovati boš moral prav iste omejitve in enake svinčene teže.« (2008: 131)

5. POVZETEK

V diplomski nalogi sem obravnavala mladinsko realistično prozo, ki vsebuje motiv slepote. Po natančnem pregledu Priročnikov za kakovostno branje mladinskih del, ki jih izdaja Mestna knjižnica Ljubljana, sem našla šest mladinskih realističnih proznih del, ki vsebujejo ta motiv. Presenetljivo se ta motiv pojavi že zgodaj v slovenski prozi, in sicer leta 1922 pri Vandotu v planinski pripovedki *Kekec na volčji sledi*, kjer je slepa literarna oseba Mojca. Leta 1940 je motiv slepote uporabil Miško Kranjec v romanu *Povest o dobrih ljudeh*, ki govori o slepi deklici Katici. Pisanje prvih dveh avtorjev se razlikuje od načina pisanja v sodobnih mladinskih delih. Oba uporabljata tretjeosebna in avktorialnega pripovedovalca, hkrati dodajata pravljичne prvine in poetično podobo narave. Slepota se začne pogosteje pojavljati v mladinskih delih po letu 2000. Za kar tri od štirih del gre zasluga Aksinji Kermauner, ki je napisala roman *Berenikini kodri* (2006) in nadaljevanje prejšnjega romana *Orionov meč* (2008), kjer je slabovidna protagonistka Anina, ter potopisni roman *In zmaj je pojedel sonce* (2011), katerega protagonist je edini slabovidni fant Sunčan. Avtorica četrtega sodobnega mladinskega romana *Temno sonce* iz leta 2009 je Nejka Omahen, ki je za protagonistko določila slepo Adelino. Ta štiri literarna dela ustrezajo oznaki sodobnega realističnega romana, natančneje gre pri vseh za socialno-psihološki mladinski roman. Pri vseh teh romanih gre za prvoosebno pripoved in osebno izkušnjo protagonista. Odpirati se začnejo nove teme, kot so alkohol, mamila, spolnost, bolezen in smrt. Literarnim likom težave tako ne predstavlja samo slepota ali slabovidnost. Vse literarne osebe so deležne tako negativnega kot pozitivnega odziva družbe. Nekateri ljudje so nesramni in ne sprejemajo drugačnosti, spet drugi pa želijo in so pripravljeni pomagati v vsakem trenutku. Slovenski avtorji so napisali literarna dela s katerimi opozarjajo na mladinsko realistično prozo, ki v ospredje postavlja motiv slepote. S tem so v literarnem svetu in ustvarjanju za mladostnike pustili velik pečat.

6. BIBLIOGRAFSKI SEZNAM

6.1. Viri

- Aksinja Kermauner. *Berenikini kodri*. Dob pri Domžalah: Založba Miš, 2006.
- Aksinja Kermauner. *In zmaj je pojedel sonce*. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG) in Sodobnost International, 2011.
- Aksinja Kermauner. *Orionov meč*. Dob pri Domžalah: Založba Miš, 2008.
- Miško Kranjec. *Povest o dobrih ljudeh*. Ljubljana: Študentska založba, 2008.
- Nejka Omahen. *Temno sonce*. Ljubljana: DZS, 2009.
- Josip Vandot. *Kekec na volčji sledi*. Ljubljana: Založba Karantanija, 1995.

6.2. Literatura

- Dogaja se; znani Slovenci. *Miško Kranjec*. http://www.dogaja.se/znani-slovenci/12200/misko_kranjec/, (19. 7. 2014).
- Dogaja se; znani Slovenci. *Nejka Omahen*. http://www.dogaja.se/znani-slovenci/12071/nejka_omahen/, (19. 7. 2014).
- Polona Hanžek Novak. *V srcu mladi: bibliografija sodobnih mladinskih pisateljev*. Ljubljana: Genija, 2004.
- Dragica Haramija. Mladinska dela Aksinje Kermauner. *Jezik in slovstvo* 53/5 (2008). 69–83.
- Dragica Haramija. *Sedem pisav: opusi sedmih sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev*. Maribor: Mariborska knjižnica, revija Otrok in knjiga; Pedagoška Fakulteta UM, 2009.
- Dragica Haramija. Sodobni slovenski socialno-psihološki mladinski roman. Alojzija Zupan Sosič (ur): *Sodobna slovenska književnost (1980–2010)*. Obdobja 29. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2010. 85–91.
- Dragica Haramija. Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana. Miran Hladnik in Gregor Kocijan (ur): *Slovenski roman*. Obdobja 21. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 2003. 171–180.
- Miran Hladnik. *Povest*. (5. 7. 2002), <http://lit.ijs.si/povest1.html>, (19. 7. 2014).

- Marjana Kobe. *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987.
- Janko Kos. *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS, 2001.
- Janko Kos idr. *Literatura: leksikon*. Ljubljana: CZ, 2009.
- Josip Vandot. *Josip Vandot I*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1981. (Spremna beseda in opombe Miran Hladnik.)
- Velika Polana. *Domačija Miška Kranjca*. http://www.velika-polana.si/domacija_mk.html, (19. 7. 2014).
- Arhiv priročnikov za branje kakovostnih mladinskih knjig. *Mestna knjižnica Ljubljana*. <http://www.mklj.si/prirocnik/item/451>, (19. 7. 2014).
- Slovenska biografija. *Josip Vandot*. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi761401/>, (19. 7. 2014).
- Slovenska sekcija IBBY. <http://www.ibby.si/index.php>, (19. 7. 2014).
- Spletni biografski leksikon znanih Gorenjk in Gorenjcev. *Josip Vandot*. <http://www.gorenjci.si/osebe/vandot-josip/452/>, (19. 7. 2014).

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 10. septembra 2014

Klavdija Bizjak